

O životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla iz zagrebačke povijesti

About animals and animal products from the history of Zagreb

Džaja, P.*, M. Palić., K. Severin

Sažetak

Sajmovi u Zagrebu održavaju se od 1094., to jest od osnutka zagrebačke biskupije. Najstariji i najveći sajam zvao se Kraljevo koji je trajao 20 dana za sv. Stjepana (20. kolovoza), zatim markovski sajam (21. ožujka) i margaretski sajam (13. srpnja) koji su se održavali tjedan dana prije i tjedan dana poslije navedenih blagdana. Od 14. st., kada postaju slobodni, gradovi donose statute koji su u početku bili redarstvene odredbe s kaznenim sankcijama. Prvi se mesari u gradu Zagrebu spominju 1368., a Bratovština, ili udruženje mesara u Zagrebu, spominje se prvi put 1387. godine. U Zagrebu se 1425. statutarno uređuje kakvoća i kontrola namirnica za prehranu ljudi te propisuje sanitarni nadzor ribe, a od 11. siječnja 1862. životinje su se smjele klati samo u klaonici uz odobrenje procjenitelja mesa. U 16. stoljeću mesari u Zagrebu imali su 36 mesarskih radnji. Mesarski se ceh u Zagrebu spominje 1547. godine. Senatori grada Zagreba 7. veljače 1640. donijeli su odluku da tržišni nadzornici moraju marljivo nadgledati meso koje se prodaje u mesnicama uz osobitu preporuku da pripaze na utege i cijene mesa. Godine 1644. Sabor je obvezao poglavarstvo grada Zagreba da preuzme brigu o opskrbi kuće mesara. Od 6. veljače 1652. naređeno je da životinje, bez obzira na to čije su, ne smiju ispod gradskih zidina pasti, što je ponovno potvrđeno 4. veljače 1666. godine. Od 28. veljače 1719. u Zagrebu se nisu smjele unutar gradskih zidina držati i hraniti svinje tako da skiću po ulicama, i to pod prijetnjom njihova oduzimanja. Odredbom o cijenama mesa od 1825. zabranjuje se klanje gravidnih krava, a 1828. osniva se prva klaonica na Harmici (Trg bana Jelačića pored hotela Dubrovnik), da bi kasnije bila uređena nova klaonica u Ružinoj ulici (Kurelčeva ulica). Dana 22. svibnja 1834. car Franjo I. dodjeljuje povelju cehu mesara iz Zagreba. Kazneni zakon iz 1852. zabranjuje prodaju nepregledana mesa. Okružnicom iz 1858. zabranjuje se patvorenje namirnica. Majstori mesari u Zagrebu od 1859. do 1863. su Mirko Karas, Đuro i Franjo Grebarić i Josip Orelić. Zadruga mesarskog ceha utemeljena je u Zagrebu 1872., a Naredbom iz 1876. propisani su uvjeti prodaje ribe. Prvo je mesno poduzeće Rabus u Zagrebu osnovano 1879. godine. Opće društvo za zaštitu lova i ribarstva osnovano je 1881. u Zagrebu. Katarina Rabus i njezin sin osnovali su 1889. tvornicu suhomesnatih proizvoda Rabus.

Ključne riječi: Zagreb, ribe, meso, statute, mesarski ceh i bratovština, životinje, životinjski proizvodi

Abstract

Fairs have been held in Zagreb since 1094, that is, since the foundation of the Zagreb Bishopric. The oldest and largest fair was called Kraljevo and lasted for 20 days from St. Stephen's Day (20th August), then St. Mark's Fair (21st March) and St. Margaret's Fair (13th July), which were held a week before and a

Dr. sc. Petar DŽAJA, dr. med. vet. profesor u trajnom zvanju, Magdalena PALIĆ, dr. vet. med. asistentica, dr. sc. Krešimir SEVERIN, dr. med. vet., redoviti profesor, Zavod za sudsko i upravno veterinarstvo, Veterinarski fakultet u Zagrebu. Dopisni autor: dzaja@vef.hr

week after those holidays. From the 14th century, when they became free, cities adopted statutes, which were originally ordinance provisions, with penalties prescribed. The first butchers were mentioned in the city of Zagreb in 1368, and the Fraternity, or Association of butchers in Zagreb was mentioned for the first time in 1387. In 1425 in Zagreb, a statute regulated the quality and control of food for human consumption, and prescribed the health inspection of fish. From 11th January 1862 animals could only be slaughtered in slaughterhouses approved by the meat inspector. In the 16th century butchers in Zagreb had 36 butcher shops. The butchers' guild in Zagreb was mentioned from 1547. On 7th February 1640, the Senators of the city of Zagreb adopted a decision stating that market inspectors had to carefully supervise the meat being sold in butcher shops, with the special recommendation that they pay attention to the weights used and the price of meat. In 1644 the Parliament gave the rulers of the city of Zagreb the obligation to take care of supplies to butchers' businesses. From 6th February 1652, the order was issued that animals, regardless of whose they were, must not graze under the city walls, and this was stated once again on 4th February 1666. From 28th February 1719, it was not permitted to keep and feed pigs inside the city walls in Zagreb, and let them wander around the streets, under the threat of confiscation. By a provision on the prices of meat dated 1825, the slaughter of pregnant cows was forbidden, and in 1828 the first slaughterhouse was opened in Harmica (on Trg bana Jelačića, beside the Dubrovnik Hotel), and later a new slaughterhouse was established in Ružina ulica (Kurelčeva ulica). On 22nd May 1834, Emperor Franz I awarded a charter to the butchers' guild in Zagreb. In the criminal code of 1852, it was forbidden to sell meat that had not been inspected. In a circular dated 1858, the adulteration of food was prohibited. From 1859 to 1863 the master butchers of Zagreb were Mirko Karas, Đuro and Franjo Grebarić, and Josip Orelić. A butchers' guild cooperative was founded in Zagreb in 1872, and a Decree of 1876 prescribed the requirements for selling fish. The first meat processing company was Rabus in Zagreb, founded in 1879. The General Hunting and Fisheries Protection Society was founded in Zagreb in 1881. Katarina Rabus and her son founded the Rabus dried meat products factory in 1889.

Key words: Zagreb, fish, meat, statutes, butchers' guild and fraternity, animals, animal products

Hrvatski slobodni gradovi od svoga osnutka nastoje za svoju sredinu donijeti obvezne propise koje su nazivali statutima iako su u najstarija vremena oni najčešće samo regulirali red na području grada zbog čega možemo reći da su u velikom dijelu to bile redarstvene odredbe s kaznenim sankcijama. Iako rijetko, uz njih nalazimo i odredbe koje su se odnosile na uređenje gradske uprave. Oni nisu bili zbornici gradskih statuta kakvi su bili na području istarskih, dalmatinskih i ostalih gradova. U poveljama o utemeljenju slobodnih gradova nalaze se mnoge odredbe koje su se odnosile na uređenje gradske uprave, na pravo građana i na gradsko, a posebno kazneno sudovanje. Zato su se ovi statuti, s obzirom na način njihova donošenja, nazivali *statuta commissariorum regionum* ili *statuta commissionalia*, tj. komisijski statuti. U slučaju nemira ovi kraljevi komesari mogli su izdati propise tako da su ti komisijski statuti slobodnih gradova dobili zakonsku podlogu. Povlačenjem Tatara 1242. godine hrvatsko-ugarski kralj Bela IV. dodijelio je Gradecu tzv. Zlatnu bulu, osnivački privilegij slobodnoga kraljevskog grada kojim se stanovnici Gradeca izuzimaju od županske vlasti, dobivaju punu autonomiju i vlastito sudstvo, stječući pravo na održavanje tjednih sajmovi što će biti pro-

šireno 1256. godine. Statuti u hrvatskim slobodnim gradovima postaju redovita pojava pa su ih 1698. godine dobili Osijek, Virovitica i Požega, 1752. Križevci, 1753. Koprivnica, 1778. Karlovac i 1748. i 1795. Varaždin (bio je i 1699., ali ga nije izradila kraljevska komisija). Mnogi su statuti dobivali naziv *statuta, constitutiones, normae, regulatio, regulamenta* ili po svom sastavljaču, kao što je u Zagrebu bio Pavao Jaszy 1772. godine ili u Požegi grof Craffina.

U Zlatnoj buli od 16. studenoga 1242. kralj Bela IV dopušta da se u gradu Zagrebu održava mali sajam svaki dan, a veći dva puta tjedno, i to ponedjeljkom i četvrtkom. Bulom je propisano da u slučaju da kralj dođe u Zagreb, građani mu za hranu, među ostalim, moraju dati 12 volova, a u slučaju da grad posjeti vojvoda čitave Slavonije, građani mu moraju dati polovicu od kraljeva davanja. Banu je grad morao dati jednoga vola, i to jedanput, kad preuzima bansku čast (Horvat, 1992.). Na Gradecu 1368. godine po popisu osim drugih zanimanja bila su i tri mesara, dva sedlara, a misli se da je radilo još pet mesara i pet kovača (Kampuš i Karmen, 1984.), dok drugi podatak govori da je u Zagrebu te godine bilo 11 mesara. Barjak zagrebačkih mesara koji danas nije sačuvan na jednoj strani imao je lik sv. Elizabete, a

na drugoj strani likove dvaju mesara i jednoga vola. Iz 14. stoljeća poznati su statut o nekažnjavanju onoga koji nekoga ubije u nužnoj obrani iz 1382. godine, statut da se gradskim vijećnikom nije mogao izabrati novi građanin koji nije tri godine boravio u Zagrebu, Statut o radu zlatara iz 1384. godine i dr. Gradski je sud 1384. godine dao isklesati kamen na koji je pričvrstio lanac koji se stavlja na *prangeru*, stup sramote koji je stajao na javnome mjestu. U slučaju da se piljarice posvađaju i psuju jedna drugu, gradski je sudac zbog međusobnog psovanja osudio ovako: jednu *filarku* doveli bi na Dverce, a drugu k *prangeru*. Na vrat bi joj objesili sramotni kamen koji je morala nositi od Markove crkve do Dverca, gdje bi joj kamen skinuli i objesili ga drugoj piljarici o vrat, koja ga je morala nositi do župne crkve. Bratovština ili udruženje mesara u Zagrebu spominje se prvi put 1387. godine.

Na području današnjeg Zagreba provođena su različita nasilja tako je medvegradski kaštelan Stamm 1436.g. ulazeći s posadom u Medvedgrad oteo je 2 krave u Gračanima nekom kmetu iz Zagreba. Stamm je 8. rujna 1437. zaplijenio goveda koja su zagrebački trgovci kupili na sajmu u Rovišću, a isto je napravio i zagrebačkom staklaru kojemu je 27. rujna 1437. zaplijenio dva konja natovarena robom. Stamm nastavlja nedjela te 30. studenoga 1437. kmetovima sela Podbrežje kod Save otima sve krave, telice, volove, svinje i slaninu, nanoseći im štetu od 150 forinti, dok je na povratu opljačkao kmetove Gračana otimajući im 10 volova, 8 krava, 40 svinja i 11 košnica pčela. S konjičkom četom 7. prosinca 1437. Zagrepčanima je 21. prosinca 1437. oteo 17 volova i 3 krave (Horvat, 1992.). Za područje grada Zagreba sačuvan je zbornik iz 15. stoljeća u koji su uvrštene odredbe Zlatne bule iz 1242. godine kojom je Bela IV. Zagrebu priznao slobodštine slobodnoga grada, na drugom mjestu je dekret II. kralja Sigmunda iz 1405. godine, koji je nazvan *generalnim statutom slobodnih gradova* čiji se veći dio odnosi na uređenje slobodnih gradova. Na trećem su mjestu samoupravni akti, i to odredbe o trgovini i trgovcima iz 1425. godine i propisi o čuvanju gradskih ključeva iz 1429. godine (Herkov, 1952.). Gradec je 1420. godine propisao cijene i način trgovanja te izdao propise o čistoći po kojima ribari koji su dovozili svježu ribu nisu je smjeli ostavljati u domovima, nego su je trebali prodavati stojeći na trgu do tri dana. Kad su ribu donosili u košarama, trebali su je držati izloženu za prodaju u četrdesetnici do zvonjenja velikog zvona. Neprodanim ribama općinski je glasnik, na zapovijed dekana, rezao repove. Prodavatelji rakova bili su dužni davati za jedan denar 12 većih i 24 manja raka. Tko to nije

poštovao, ostajao je bez rakova. Po odredbi gradskog poglavarstva grada Zagreba o prodaji ribe, gradski ribari koji su stanovali na lijevoj obali Save nisu smjeli kupovati ribu od prekosavskih ribara. Ako bi to uradili, riba bi im se oduzimala. Svaki je ribar morao prodati sve ribe koje je uhvatio. U korizmi, kad se nije smjelo jesti drugo meso osim ribe, ribari su smjeli na trgu sv. Marka prodavati ribu i poslije-podne, sve dok ne zazvoni zvono koje građane poziva na propovijed (Horvat, 1992., Nadvornik, 2003.). Pri trgovanju stokom prodavatelj nije smio govedo ili drugo živinče koje je prodao uzeti natrag od kupca ako mu tko poslije ponudi i više. U to je doba bilo nepisano pravilo da se ljudi kažnjavaju zbog pogreške drugih osoba iz njihova kraja, pa tako je zagrebačkim mesarima u Ljubljani oduzeto 150 forinti za dug nekoga pokojnog Zagrepčanina (Horvat, 1992.). Statut grada Zagreba iz 1425. godine bavi se kontrolom kakvoće namirnica korištenih za prehranu ljudi, to jest propisuje sanitarni nadzor robe navodeći da se sva roba mora prodavati isključivo unutar gradskog trga, i nisu je smjeli prodavati prekupci (Sabolić, 2011.). U Zagrebu je od 1450. do 1480. godine bilo strogo određeno da se postupa prema gradskim naredbama kojima je u to vrijeme bila regulirana veterinarska higijena (Brozović, 1928.). Bilo je propisano: *Ako je mesar okrivljen da je sjekao i prodavao nezdravo meso, morao se sa pedeset rotnioka opravdati, a onoga komu se s tragom i svjedocima dokazalo da je klao nezdravu i nadutu marvu i takvo meso pomiješao sa zdravim i prodavao, osuđivan je tako da se izvan grada izbatina i da se komadi onog nezdravog mesa povješaju po njemu i tako da se potjera. A povrati li se, spaljivao se bez milosrđa. Sudrug, ako ga je imao, morao se prisegom opravdati da nije znao da je životinja bila bolesna. Ako se nije mogao opravdati, i njega bi izagnali.* Iz 1458. godine sačuvana je Stroga uredba o higijeni mesa i o kaznama za mesarske obrtnike (Vučevac-Bajt, 2012.) po kojoj je svaki mesar, koji bez znanja i pristanka procjenitelja zakolje bilo kakvo govedo, kravu, svinju ili bilo što drugo, dužan platiti 5 maraka pheniga, a onaj tko je imao netočne utege ili nevaljalo meso, meso mu se moralo zaplijeniti (Živković, 2001.). Potvrđeno je pravo održavanje Markova sajma 1464. godine. Kaptolsko vijeće 6. srpnja 1473. donosi zaključak po kojemu će svaki kmet morati dovesti vezove šiblja, što ovisi o broju volova koje ima (Horvat, 1992.). Prema cjeniku iz 1481. godine mitničarina (gradska trošarina – carina) plaćana je po 2 forinte za kolica natovarena ribama, kola nasoljenih i osušenih riba 7 denara, od konja trhonoše svake robe 2 denara, od dvokolice s pet ovaca 1 denar, od vola 1 denar, od svinja i krava po pola denara, a ako je manje od 10

sireva i 50 jaja, nije se plaćalo ništa. Za 20 koza i 20 odojaka naplaćivana je maltarina od 1 denara. Mesari koji su prodavali meso i kožu plaćali su 1 denar, a ako nisu prodavali, plaćali su pola denara. Od kozlića ili janjadi, jednoga zeca nije se plaćalo ništa ako se nisu mogli prodati za 12 denara, a ako su se mogli prodati za tu cijenu, plaćano je pola denara. Za kola u koje su upregnute 4 ili 6 životinja plaćalo se 4 denara, a kola s dvije upregnute životinje 2 denara. Za svinje koje se tjeraju u šumu plaćalo se za 100 glava 6 denara, za 50 glava 3 denara, a za manje od 20 glava 1 denar. Za ptice i piliće koji nisu vrijedili više od 10 dinara nije se plaćalo ništa (Horvat, 1992.).

U Zagrebu su u 16. stoljeću bili mesari koji su imali 36 mesarskih radnji, u 18. stoljeću zabilježeno je 20 mesarskih obrtnika, dok ih je 18. i 19. stoljeću bilo samo šest. Zbog neplaćanja malterine Hening, koji je imao mitnicu u Podsusjedu, zaplijenio je zagrebačkim trgovcima morsku ribu u vrijednosti od 17 forinti te 26 volova, što ih je preko Podsusjeda tjerao u Štajersku (Horvat, 1992.). Mesarski se ceh u Zagrebu spominje 1547. godine (Anonymous, 2008.). Za ustoličenje bana Erdödyja 7. ožujka 1557. glavnu hranu za feštu nabavio je sam ban, iako su građani Zagreba osjećali dužnost ugostiti ugledne nazočnike te su banu kupili mnogo ribe za 12 denara. Dana 5. srpnja 1558. Zagreb je ugostio bana Erdödyja te su od mesara Mije Plantaka uzeli četvrt zaklanog vola čije je meso po funti plaćano po 5 beča. Kako je težina iznosila 52 funte, grad je mesaru platio 86 denara i 2 beča (Horvat, 1992.). Budući da je 1559. godine u Zagrebu bio visok porez, gradsko poglavarstvo šalje u Beč dvojicu izaslanika, gradskoga suca Matiju Zalatonkija i gradskog senatora Stjepana Varalja, koji su za darove u Zagrebu kupili 7 kuninih koža plativši ih po 75 denara. Mesari su u Zagrebu 1567. dobili nove privilegije od gradske uprave i sklopili nove ugovore o posjedovanju oranica (Anonymous, 2008.). Postoji povelja iz 1569. godine koja govori o održavanju Cvjetnoga sajma.

Od srednjega vijeka bilo je okupljalište oko zdenca Manduševac, a 1602. godine Manduševac se spominje kao neuređeno sajmište (Anonymous, 2018.). Rad mesarskog ceha naročito je budno pratila gradska uprava, a od 1637. rad mesara nadzirali su tržišni nadzornici (Anonymous, 2008.). Senatori grada Zagreba 7. veljače 1640. donijeli su odluku da tržišni nadzornici moraju marljivo nadgledati meso koje se prodaje u mesnicama, uz osobitu preporuku da pripaze na utege. Određene su cijene po kojima se funta govedine prodavala po 2 krajcera ako je meso bilo tusto i prvorazredno, a ako je bilo mršavo ili slabije kakvoće, onda je cijena bila 2 denara za jednu funtu.

Poslije Uskrsa funta loja za izradu svijeca mogao se prodavati po 4 denara (Horvat, 1992.).¹ Teletinu i govedinu u Zagreb smjeli su dovoziti ljudi iz drugih mjesta, a ako je netko od mesara pokupovao meso radi ostvarivanja dobitka, tržišni nadzornici mogli su mu ga zaplijeniti. Kraljevski sajam (oko 20. kolovoza) održavao se kao zajednički, koji se razvija i postaje stalno sajmište (*area seu forum nundiarium*) na Manduševcu (Anonymous, 2008.). Sabor je 1644. godine obvezao poglavarstvo grada Zagreba da preuzme brigu o opskrbi kuće mesara i ostalih potreba gradskoga mesara, čija je prisutnost u Zagrebu jako potrebna. On je dobivao plaću iz kraljevske blagajne. U Zagrebu se 1648. godine pojavila velika glad te su isusovci pomagali žiteljima, a tamo gdje su davali novac pokazalo se da on ne ublažava glad jer je Markov trg gdje se prodaje živež opustio (Horvat, 1992.). U mesarski ceh u Zagrebu 1692. godine primljen je mesarski djetić Martin Miklec pod uvjetom da plati propisanu pristojbu od 39 ugarskih forinta i da se oženi prije negoli otvori svoju mesnicu. No, kako se ni nakon upozorenja nije oženio, obećao je da će ceh plaćati svake godine po 1 zlatni dukat, koji je tada vrijedio 2 forinte i 10 denara. Iz blagajničke knjige iz 1693. godine doznajemo da je za jednu cehovsku gozbu bilo nabavljeno: četiri odojka, dva pileta, jedan zec, dva purana, dva goluba, šest pitomih pataka, tri pitome guske, jedno tele, 22 kokoši, neutvrđen broj divljih gusaka i pataka, veći broj jerebica, kosova i drugih ptica, veoma mnogo kobasica i slanine, puževi i jedan volovski jezik te neutvrđena količina teletine, govedine i jaja. Trgovci mesom kod krivog vaganja gubili su svu količinu mesa te stare kronike bilježe da je onaj tko je prodavao loše, ili čak pokvareno meso, kažnjavan vješanjem pokvarenog mesa oko vrata pa ga se tako vodalo kroz grad nakon čega bi bio izgnan. Mesar koji je često varao na vagi bio bi izgnan tako da mu se na glavu stavljala volovska glava s rogovima i tako je vodan po ulicama do gradskih vrata (Nadvornik, 2003.). U slučaju zatvaranja mesnice na samo jedan dan, bez realnog opravdanja, mesnica se mesaru oduzimala i davala drugom. Trgovački ceh osnovan je u Zagrebu 1698. godine, a potvrdio ga je kralj Leopold I. u Beču. Gradsko vijeće u Zagrebu raspravljalo je 3. veljače 1699. kako i na koji način u gradu povećati čistoću. Navodi se da su se na malim parcelama na Gornjem gradu građani podigli staje za konje i krave, koce za svinje, zbog čega je zrak zagađen, a na ulicama je prljavština. Zbog toga je gradsko vijeće zaključilo da konji ostanu u stajama, za krave građani moraju uraditi nove staje izvan gradskih zidina, a s gornjega su se grada morale ma-

¹ Tri krajcera vrijedila su tada 4 denara

knuti i svinje. Otada je u kocima bilo dopušteno držati samo svinje koje služe za tov, ali su i one morale biti uvijek zatvorene. Do travnja 1669. građani su trebali izvan gradskih zidina podići nove staje za krave i koce za svinje (Horvat, 1992.). Hrvatsko kraljevsko vijeće izdalo je 1768. godine nova pravila mesarskom cehu. Tijekom 1815. vodio se u gradskoj upravi postupak zbog priznavanja mesarskog ceha i mesarima su izdane privremene naredbe dok se "cehovska pravila ne prilagode", ali mesari su svoje privilegije dobili tek 1834. godine. U Zagrebu je 1825. godine funt dobre govedine prodavan po 3 krajcara. Bilo je zabranjeno sjeći goru teletinu, a dobra teletina imala je cijenu od 3,5 krajcara, teleća glava s kožom prodavala se za 8 krajcara, sve 4 noge s kožicom za 8 krajcara, debela svinjska slanina po 6 krajcara, funt friškog slaninskog mesa po 4 krajcara, friškog sala po 7 krajcara, suho meso i slaninsko po 6 krajcara, debela sušena slanina po 8 krajcara, priraščena 7 krajcara, suho salo 12 krajcara. Janjetina i bravetina prodavale su se za 2,5 krajcara po funti, a kozletina za 2,5 krajcara. Bilo je zabranjeno prodavanje bređih krava. Dobro osušen loj prodavao se za 6 krajcara po funti, a raspuščana slaninska mast po 10 krajcara. Velika skupština zagrebačke županije 20. veljače 1847. odredila je cijene pojedinim potrepštinama pa je tako cijena tunta govedine bila 5 novčića, funta teletine 7 novčića, funta friške slanine 6, funta friške i debele svinjske slanine po 10, funta suhe i debele slanine po 12, funta friškog sala po 14, funta sirove janjetine po 3, funta friškoga loja po 9, funta ocvrtno svinjske masti po 14, funta svinjetine bez loja po 5, funta bravetine po 5, funta ocvrtnoga loja po 10 novčića. Te, 1847. godine jedan forint vrijedio je 60 novčića, a svatko je smio klati svinje i janjce, ne samo mesari, i prodavati samo pečeno meso, tako da se na cijenu dodavao još jedan novčić po funti za trošak i trud oko pečenja (Horvat, 1992.). Mesarski ceh ukinut je 1872. i imao je svoj oltar u crkvi sv. Marka (Anonymous, 2008.). Prvi tjedni sajam u Zagrebu na novom sajmištu održao se 27. kolovoza 1890., na kojemu je bilo izloženo samo 20 svinja, ali već sljedeći tjedan, 2. rujna 1890. na sajam je dovezeno 1000 goveda i 700 svinja, a 1. listopada 1890. dotjerali su 983 goveda, 909 svinja i 583 konja (Horvat, 1992.).

Statut Zagrebačkog kaptola uredio je arhidakon Ivan Gorički od 1334. do 1356. godine. Kmetove po selima nazivali su kunovnjacima jer su oni bili dužni davati svojim gospodarima kožu od kune svake godine ili 18 dinara poreza (Kampuš i Karmen, 1984.). Uz ostala davanja i obveze morali su za svaki jaram volova orati dva dana u proljeće i u jesen, prema odredbi dekana. Kmetovi i kunovnjaci među ostalim

su bili dužni nositi dekanu darove, i to za Božić svaki po jednoga kopuna, pet jaja i dvije dobre pogače. Na blagdan sv. Stjepana davali su dvije pogače, dva dobra pileta, pet jaja i jedno janje, uzimajući u obzir kakvo je selo i njegovi stanovnici. Ako bi netko bio natjeran da u korizmenom postu donese kokoš, to se nije smatralo neopravdanim. Tko je imao jednoga vola trebao je dovesti jedna kola, tko ima dva vola trebao je dovesti dvojica kola drva iz šume. Svaki stranac koji je imao vinograd na zemljama nekoga od gospodara bio je dužan za vrijeme berbe donijeti dva kopuna (Nadvornik, 2003.). Prvi poznati organizacijski statut ove vrste jest statut grada Zagreba iz 1609. godine, kad su se pojavili neredi koje je kralj Matija riješio šaljući komisiju radi njihova uklanjanja i kažnjavanja krivaca. Komisija je izradila statut koji su građani morali poštovati i koji je potvrđen u obliku kraljevske povelje kao i njegove reformacije iz 1618. godine (Klaić, 1912.).

Statutom 4^{tum} od 3. veljače 1637. obnavljaju se statuti o psima koji grizu, pa je bilo zabranjeno takve pse hraniti u gradu pod prijetnjom prijašnje kazne. Statutom 7^{mium} od 6. veljače 1652. naređuje se da ničije životinje ne smiju pasti ispod gradskih zidova jer će u protivnom biti zaplijenjene i neće se vraćati vlasniku ili posjedniku dok oni ne plate 4 florena kazne što će biti obnovljeno 4. 2. 1666. (Statutum 19^{num}). Čekinjare je bilo dopušteno nekažnjeno ubiti na sjenokošama, zasijanim poljima i branjevinama jer su rili tu zemlju. Statutom 21^{mum} od 4. veljače 1676. određeno je da strani trgovci koji imaju svoje dućane ne smiju izvan sajmišnog dana i poslije sajmovu u bilo koje godišnje doba prodavati svoje stvari i robu iz tih dućana građanima ili strancima, pod prijetnjom kazne oduzimanja sve robe koja se zateče. Ni drugi trgovci, izuzev građana, nisu smjeli trgovati izvan sajmenog vremena. Da bi se izbjegle mnoge prevare pri vaganju robe, naređeno je da svatko tko se zatekne da mjeri robu drugačijom mjerom nego što je uobičajena gradska mjera, kažnjavao se s 50 florena. Statutom 30 od 4. veljače 1699. propisano je da radi veće čistoće svi građani i stanovnici grada koji drže stoku i blago (osim konja) najkasnije do sv. Jurja nađu prigodno mjesto za smještaj blaga izvan grada. Poslije toga roka u gradu nisu smjeli držati životinje, među koje su ubrajane i svinje- s dozvolom osim tovljenika koji su se držali zatvoreni kod kuće i nikako drugačije, pod prijetnjom oduzimanja životinja u korist fiskusa (Herkov, 1952.).

Statut 34 od 28. veljače 1719. propisuje da se, zbog nezgodnog spuštanja zemlje nasipa oko gradskih zidova u nekim dijelovima, gdje se ona izravnila s temeljima, ni jedan građanin ni stranac ne smije

svoje životinje pasti oko tih zidova, pod prijetnjom kazne od 2 florena za svaki prekršaj. Isto tako nisu smjeli unutar gradskih zidova držati i hraniti svinje tako da skiću po ulicama, i to pod prijetnjom njihova oduzimanja. Gradski kastelan i stražari ubijali su svinje zatečene na ulicama i predavali ih bolnici, zadržavajući za sebe trećinu. Ostale su se nađene životinje na ulici zapljenjivale i predavale kapetanu ili onomu koga je on odredio, a zadržavale su se do trenutka plaćanja unaprijed propisane kazne. Statutom 35 od 5. veljače 1725. propisano je da ni jedan trgovac u doba sajмова razmjerno svojim zalihama robe nije smio držati više od jednog šatora ili dućana (Herkov, 1952.). Odredbom o cijenama mesa klanje gravidnih krava zabranjuje se od 1825. godine, a 1828. osniva se prva klaonica na Harmici (Trg bana Jelačića pored hotela Dubrovnik), da bi poslije bila uređena nova klaonica u Ružinoj ulici (Kurelčeva ulica). Dana 22. svibnja 1834. car Franjo I. dodjeljuje povelju cehu mesara iz Zagreba. Kazneni zakon iz 1852. godine zabranjuje prodaju nepregledana mesa. Okružnicom iz 1858. godine zabranjuje se patvorenje namirnica. Majstori mesari u Zagrebu od 1859. do 1863. su Mirko Karas, Đuro i Franjo Grebarić i Josip Orelić. Zadruga mesarskog ceha utemeljena je u Zagrebu 1872. godine, a Naredbom iz 1876. godine propisani su uvjeti prodaje ribe. Prvo mesno poduzeće Rabus u Zagrebu osnovano je 1879. godine. Opće društvo za zaštitu lova i ribarstva osnovano je 1881. godine u Zagrebu. Katarina Rabus i njezin sin su 1889. godine osnovali tvornicu suhomesnatih proizvoda Rabus.

Literatura

- ANONYMOUS (2008): Gradački ceh mesara. www.daz.hr/vodic/site/article/hr-dazg-1105-gradecki-ceh-mesara
- ANONYMOUS (2018): <https://express.24sata.hr/style/jelacicev-plac-prvi-vatromet-u-zagrebu-1865-pobio-je-10-ljudi-19333> - express.24sata.hr.
- BROZOVIĆ, L. (1928): Iz povijesti veterinarstva i stočarstva u Hrvatskoj i Slavoniji do konca 18. stoljeća. JVG, 8, 28-30.
- HERKOV, Z. (1952): Statut grada Zagreba od god. 1732. Grafičko-nakladni zavod d. d. Zagreb.
- HORVAT, R. (1992): Prošlost grada Zagreba. August Cesarec i Atlantic Paper. Zagreb.
- KAMPUŠ, I., I. Karmen (1984): Tisućljetni Zagreb. Školska knjiga, Zagreb.
- KLAIĆ, V. (1912): Statut grada Zagreba od godine 1609. i reforma njegova god. 1618. Zagreb.
- NADVORNIK, Z. (2003): Zagrebački stol. Finkor, Zagreb.
- SABOLIĆ, M. (2011): Ekološki i javnozdravstveni problemi srednjovjekovnog zagrebačkog Gradeca (Griča). Vet. stanica, 42, 481-483.
- VUČEVAC BAJT, V. (2012): Povijest veterinarstva. Zagreb. Zagreb.
- ŽIVKOVIĆ, J. (2001): Higijena i tehnologija mesa. I dio. Veterinarsko-sanitarni nadzor životinja za klanje i mesa. Obris, Zagreb.

BESPLATNI OGLASI

Veterinarska ambulanta Banija d.o. o. – Karlovac traži doktora veterinarske medicine (m/ž) za rad s kućnim ljubimcima s radnim iskustvom ili bez radnog iskustva. Životopis poslati na e-mail: veterins@globalnet.hr, mobitel: 091/5617-337.

Iznajmljujemo ili prodajemo područnu veterinarsku ambulantu Martin breg, Dugo Selo, Domobraska 5 s kompletnom opremom i inventarom zbog odlaska u mirovinu. Nazvati na tel 091 5333376.

Prodajem povoljno pokretni stol za obaranje goveda (korekcija papaka i drugi zahvati) marke Rosensteiner. Sve informacije na mob. 091 543 2103.

Tražimo doktora veterinarske medicine (m/ž) za rad u ambulanti za male i velike životinje u Veterinarskoj stanici Đakovo d.o.o. Prednost je položen stručni i državni ispit. Životopis možete poslati na e-mail: antun.strmotic@os.t-com.hr, a za sve dodatne informacije nazovite na 098 252 160.

Za rad u veterinarskoj ambulanti za kućne ljubimce u Osijeku tražimo doktora veterinarske medicine (m/ž) s radnim iskustvom ili bez radnog iskustva. Životopis poslati na e-mail: zdenko-fury@net.hr. Kontakt: 031 204 747.